

Lei-Document 60

10 MEI 2017

DEELTIJD IN HET HBO: TIJD VOOR VERANDERING... DUS OOK IN DE WET- EN REGELGEVING

Uitkomsten thema-bijeenkomst 12 april over deeltijd-hbo

Op 12 april j.l. is tijdens de themabijeenkomst over 'deeltijd in het hbo' met een groep betrokkenen uit het bekostigde en private onderwijs ingezoomd op de wet- en regelgeving voor deze variant binnen het hbo. De huidige WHW is als uitgangspunt genomen, en uiteraard is er rekening gehouden met de artikelen ervan die binnen de lopende experimenten rond leeruitkomsten een andere invulling hebben gekregen.

In deze nieuwsbrief geven we een verslag van hetgeen allemaal langskwam in de discussies. Dat gebeurt vooral puntsgewijs, maar elk deel (er waren vier delen tijdens de dag) wordt gelardeerd met korte overzichten van de meest interessante conclusies.

We willen in ieder geval wijzen op hetgeen in deel 2 aan de orde kwam nl. de wijze waarop artikel 7.27 door hogeschool wordt gelezen, gebruikt en ingezet. Een student hbo-rechten heeft op verzoek van Leido in juridische zin tijdens zijn afstudeeropdracht naar dit artikel gekeken en hij heeft met diverse betrokkenen in hogescholen gesproken over de wijze waarop bij deeltijd hiermee wordt omgegaan. De 'harde' conclusie moet zijn dat het zonder twijfel nodig is om als overheid dit artikel nader onder de loep te nemen, mogelijk leidend tot aanpassing van de tekst, maar in ieder geval uitmondend in nog heldere instructies voor hogescholen over de grenzen van de interpretatie en de kaders voor het gebruik.

Overigens is het zo dat dit slechts een element van de aanbevelingen is, om te komen tot een daadwerkelijke aanpassing van de WHW voor de deeltijdse variant. Ook duaal zal eraan moeten geloven, meenden de aanwezigen op 12 april. Nog anders: Er moet gewoon een wet- en regelgeving komen voor 'levenlang leren en ontwikkelen'. Onderwijs is niet meer het focussen op jongeren, aan het begin van een lange loopbaan – het is een maatschappelijk instrument om mensen in hun omgeving, ook economisch, tot hun recht te laten komen. Dat daarbij, ook recent weer, de discussie beperkt blijft tot het formele, bekostigde onderwijs, lijkt logisch. Maar bekostiging is een uitvloeisel van het heffen van belastingen, en steeds meer moeten bedrijven en personen nogmaals de beurs trekken als het gaat om het kunnen volgen van 'kwalificaties' waarvan de onderliggende modules al zijn ontwikkeld. Daarmee zullen bekostigde en private stelsels noodgedwongen meer in elkaar gaan overlopen, en kan de overheid zich niet blijven beperken tot wat vooral is bedoeld voor jongeren.

Hieronder dus – en vooral voor degenen die bij deeltijd, duaal en leven lang leren / ontwikkelen betrokken zijn – de uitkomsten van 12 april.

Op 20 juni is de volgende ThemaBijeenkomst, over duaal in het hbo – een onderwerp dat sterk in het verlengde van deeltijd ligt. De nieuwsbrief daarover is eerder verstuurd, en kan ook op de website www.leidoacademy.nl/activiteiten worden aangetroffen.

Algemene conclusie en constatering

De overkoepelende conclusie van deze themabijeenkomst kan niet anders zijn dat het absoluut nodig is de WHW te gaan herontwerpen als het gaat om het deeltijdse hbo. Overigens is er een relatie met het duale hbo en de wijze waarop de overheid via de wet- en regelgeving de vormgeving van 'levenlang leren' op de juiste wijze kan ondersteunen.

Geen definitie deeltijd

Belangrijk is dat er moet worden geconstateerd dat er geen eenduidige beschrijving is van het begrip 'deeltijd-hbo'. De WHW gaat over opleidingen, die vervolgens een eigen 'karakter' kunnen hebben en tevens op basis van de inrichting: een voltijdse, deeltijdse dan wel duale opleiding zijn. Dat is niet duidelijk, dus wat 'karakter' c.q. 'inrichting' inhoudt, als er geen criteria zijn, ook niet zodanig minimaal, zodat 'men' op basis daarvan een beeld van de 'vorm' kan oproepen bij mogelijke doelgroepen.

Hier een praktijkvoorbeeld uit een OER van een juridische hbo-opleiding, maar de omschrijving is ook elders aan te treffen: 'Een deeltijdse opleiding is een opleiding, die zodanig is ingericht dat rekening is gehouden met de mogelijkheid dat de student ook in beslag kan worden genomen door andere werkzaamheden dan onderwijsactiviteiten'. Interessant, want zou dit betekenen dat bij het voltijdse hbo in principe alles op elk moment van de week kan worden ingericht? Maar hoe laat zich dit rijmen met een steeds verder flexibele manier van werken, en dus ook studeren?

Deeltijd in onderzoek

Er is dus hard gezocht naar een 'harde, juridische' definitie van 'deeltijd'. Maar ook in een rapport van 2012 van ResearchNet over deeltijd in het hoger onderwijs, mede met de opdracht te zoeken naar definities, aanpassingen en belemmeringen, is geen wettelijke definitie aangetroffen. Wel betreft het verwijzingen en suggesties, en conclusies resp. aanbevelingen – hoewel allemaal voorzichtig geformuleerd, aangezien de onderzoekers steeds uitgaan van de eigen perceptie. Ook is er slechts sprake van 'aanwijzingen' zoals: minder lessen, andere doelgroepen, andere vormen... maar dat kan ook terugslaan op bepaalde voltijdse en duale inrichtingen.

Deeltijd en afwijkende zaken in de WHW

Verder staan er in de wet vooral 'afwijkingen' voor deeltijd van voltijd, met andere toepassingen (maar dan nog steeds als student zonder te weten wat deeltijd is – los van het gegeven dat iemand zich gewoon inschrijft bij een deeltijdse opleiding omdat de hogeschool dit nu eenmaal aangeeft...). Dan heb je het over zaken als 'bsa', eisen aan werkkring, hoogte van het collegegeld, het niet hebben van studiefinanciering e.d. Maar het betreft dus geen juridische kenmerken, in strikt formele zin, van de vorm, inrichting, karakter of benoeming van doelgroepen.

Onduidelijkheid bij hogescholen

Deze onduidelijke situatie leidt ertoe dat elke hogeschool en dan nog elk onderdeel ervan, en zelfs iedere opleiding, een eigen idee heeft en formuleert over wat deeltijd is, kan en mag zijn – en hoe vervolgens met bepaalde regelingen moet en kan worden omgegaan.

Ook binnen de experimenten rond deeltijd (en duaal) worden door de deelnemende opleidingen bepaalde aspecten verschillend geïnterpreteerd. Dat daarbij de wensen om te flexibiliseren mede een rol spelen, in de zin dat er dan 'voor de troepen wordt uitgelopen', kan ook verwarring zorgen bij opleidingen die voorzichtige stappen blijven zetten en 'binnen de lijnen willen kleuren'.

Winst bij meer aandacht, maar...

De grote winst van die aandacht voor deeltijd bij de experimenten en pilots, los van de uitstraling op werkenden die zich willen opscholen en dan zo kort mogelijk (dus veel vrijstellingen) aan de studie willen, is dat er binnen en buiten de onderwijswereld aandacht komt voor levenlang leren en dat vervolgens te doen via het zgn. formele leren (formele graden).

Echter, als het een combinatie wordt van interpreteren van de normale, reguliere wet- en regelgeving en de mogelijkheden die de deeltijd-pilots en -experimenten aan de hogescholen bieden, loopt ons land de kans dat er een verkeerde richting wordt ingeslagen.

Naar LLL

Het mooiste zou zijn als de ervaringen met de experimenten en ook van alle andere deeltijdse opleidingen die 'gewoon doorgaan met wat er als was', worden gebruikt voor het formuleren van voorstellen om te komen tot wet- en regelgeving rond 'levenlang leren' – wetende dat deeltijd, duaal, afstandsleren en 'blended learning' in elkaar gaan overlopen. Binnen een 'LLL-wet' kunnen dan sets met criteria worden opgesteld, als het nodig is om binnen het LLL-aanbod bepaalde vormgevingen te onderscheiden.

Work-based learning en apprenticeships

Overigens kan worden gesteld dat Nederland in het scala van opleidingen die in meer of mindere mate gebruik maken van combinaties van werken en studeren (work-based learning dan wel study-based working, en alles daar tussenin), geen vorm kent die internationaal wordt aangeduid met 'apprenticeships'. Het gaat er daarbij om dat het individu (vooral jongeren na het mbo...) een baan heeft (tijdelijk) en daarbij een passende studie volgt bij een instituut dat formele graden kan afgeven. Duaal hbo is dit in wettelijke zin niet, aangezien bij de WHW de status van de persoon als uitgangspunt 'student' is en deze alles op basis van een tripartite overeenkomst combineert met een aanstelling als werknemer.

Een 'hbo-apprentice' zou in ons land vergelijkbaar zijn met de bb'er in het mbo, met een baan die wordt gekoppeld aan een mbo-kwalificatie. Het gaan gebruikmaken van die vorm (variant / inrichting) zou dus leiden tot een nieuw type hbo'ers.

Graden apprenticeships

Invoering in Engeland en andere landen laat daarnaast zien dat er nieuwe graden gaan ontstaan - naast nieuwe vormen van aanbieders, met andere type hogescholen. Het nieuwe zit 'm dan niet in het niveau maar wel in de invulling, lengte e.d. van het programma - het niveau is gewoon 5, 6 of hoger, gelet op het EQF (NLQF). Het verschil kan vervolgens tot uitdrukking komen in de graad zelf, en vooral de toevoeging. In Engeland hebben ze het over Higher Apprenticeships (werkendleren op hoog niveau). Een voorbeeld van een titel die wordt verstrekt in Engeland is: Bachelor Professional Practice.

Bekostiging ervan

Interessant is dat de kosten voor deze aanpak en de programma's worden bestreden uit een belasting (opslag – 'levy') die werkgevers betalen, gerelateerd aan de omzet. Grote bedrijven (minimaal 3 miljoen omzet) moeten die opslag in een landelijk fonds storten, zodat daaruit o.a. het MKB kan worden geholpen om apprentices aan te nemen. Uiteraard mogen die grote bedrijven dat geld ook zelf besteden – en dat doen ze dan ook steeds meer - maar het is een 'dwangmiddel', en geen vrijwillige oproep aan het bedrijfsleven ook om een bijdrage te leveren. Maar het systeem uit Duitsland heeft geleerd dat bij een goede invoering en een slim gebruik ervan, winst kan worden gemaakt... een mooie 'return on investment'.

Begrip 'werkplek'

Het begrip 'werkplekleren' wordt steeds meer gebruikt. Letterlijk is het 'leren op een werkplek', maar dan kan het nog steeds van alles zijn, zo blijkt, dus ook hierbij is nog geen sprake van een werkbaar en heldere omschrijving (definitie). Het werken op zo'n plek kan mede bijdragen aan de studie, het kan een plek zijn om iets uit te zoeken en te toetsen, of een omgeving om de studie op aan te laten sluiten, enz.

Ook hier dus wreekt zich het gemis aan een poging tot een gemeenschappelijk beeld te komen. Denk in het verlengde daarvan aan het begrip 'bedrijfsopleiding' als het gaat om de Associate degree – wat dit programma niet mag zijn. Er is evenwel geen wettelijke definitie van 'bedrijfsopleiding' zodat bepaalde invullingen van het programma, gekozen door de hogeschool als het gaat de doelgroepen, niet wettelijk kunnen worden getoetst. Dat kan voor de hogeschool frustrerend werken.

Flexibilisering

Al heel lang komen discussies over deeltijd (en duaal) neer op de behoefte aan flexibilisering, aan het soepeler kunnen omgaan met het aanbieden van programma's. Opvallend is wel dat 'men' nog

wel steeds daarbij behoorlijk vaak uitgaat van de normen en 'beelden' die de voltijdse opleidingen hanteren – anders gezegd: deeltijd is voltijd, maar dan anders. Er wordt (nog steeds) niet gedacht aan het ontwerpen van een eigen systeem waarbij de graden, de titels en de toevoegingen een eigen afspiegeling zijn van dit systeem (vormen, doelgroepen, programma...).

Voorstel

Durven we deze discussies aan? Kunnen we komen tot aanpassingen in de wet- en regelgeving? Dit zou dan wel 'voorzichtig' moeten gebeuren, want Nederlanders willen best van alles, maar terugkijkend naar de afgelopen 20 jaar kan niet worden gesteld dat ons hbo indrukwekkende aanpassingen hebben ondergaan, als het gaat zaken als vorm, invulling e.d. (los van de Ad natuurlijk...). Is er een voorstel te doen?

Het voorstel komt er kortweg op neer dat de overheid de mogelijkheid biedt om een brede, inhoudelijk gerichte werkgroep aan de slag laat gaan met het bedenken van scenario's rond LLL, te combineren met een opstellen van een stappenplan voor een wetgeving op de langere termijn. Dat zou eerst het 'samenvoegen' van deeltijd en duaal zijn (met nieuwe vormen), om vervolgens te komen tot een stelsel waarbij aanbieders hun eigen vormen voor opleidingen kunnen ontwikkelen, om deze te laten toetsen door de NVAO op een aantal kenmerken, met gebruikmaking van specifieke criteria.

Definitie deeltijd

Tijdens de bijeenkomsten kwamen spontaan een paar definities van deeltijd naar boven:

- Deeltijd richt zich op werkenden die een hbo willen doen
- Deeltijd is voor werkend Nederland
- Deeltijd hbo: naast het werk (maar soms stellen voltijdstudenten deeltijd op prijs)
- Deeltijd heeft minder contacturen
- Deeltijd en voltijd lijken op elkaar – soms met gemeenschappelijke groepen – voor studenten die een carrièreswitch willen maken (maar ook wel de laatste twee jaar mbo'ers die direct deeltijd willen doen en dat is niet zo'n succes)
- Verschil tussen deeltijd en duaal is ook het verschil tussen voltijd en flexibel - voltijd bereidt voor op werken - en deeltijd en duaal heeft daar al mee te maken – het leeftijdsonderscheid is niet meer een criterium
- Deeltijd is een door de hogeschool gefaciliteerde vorm van leren op afstand en maatwerk, inclusief beperkt contactonderwijs.

Deel 1 van de bijeenkomst - Terugblikken en wat zien we gebeuren

Het eerste deel van de bijeenkomst is gebruikt om terug te blikken, om te zien hoe deeltijd zich ook qua wet- en regelgeving heeft ontwikkeld, en wat aspecten zijn die we ook nu nog weer kunnen gebruiken voor discussies over de toekomst van deeltijd.

Aspecten uit de PP-presentatie (Leido)

- Deeltijd heeft zich van tweede-kans-onderwijs (WHBO), dus als duplicaat van voltijd (ook echt evenveel studielast, in uren), ontwikkeld naar een eigen vorm (karakter) met een studieduur van vier jaar, met een doelgroep die de leeruitkomsten kan verwerven met minder lesuren en minder directe studietijd op basis van werkervaring, motivatie, enz. In 1995 heeft de inspectie voor het ho een onderzoek hiernaar gedaan en heeft toen geconcludeerd dat de eindniveaus gelijkwaardig zijn, en dat de verschillen recht doen aan de doelgroepen, dus de studenten. Dat was mede aanleiding om managers deeltijd op te nemen in de landelijke opleidingsoverleggen en in wat nu het Sectoraal Adviescollege (SAC) Economie heet.
- Deeltijd is in de negentiger jaren een volwaardige vorm geworden, maar na de invoering van de BaMa-structuur vervloog snel de aandacht – en kwamen heel snel de private instellingen op, met hun eigen aanbod voor de doelgroepen, als een alternatief.

- Deeltijd bleek steeds meer mensen onder de 30 jaar te gaan aantrekken – ook degenen die net van school kwamen of na een paar jaren weer aan de studie wilden. Daarom is duaal bedacht, waarbij de voltijdse trajecten werden omgebouwd naar leren en werken (een student die een baan heeft voor de praktijkcomponent).
- Deeltijd bleef bestaan, maar men richtte zich in principe op de oorspronkelijke doelgroepen – dus duaal was een aanvullende vorm op het bestaande aanbod.
- Levenlang leren kwam terecht bij het private circuit, en ook bij bedrijfsscholen, met inzet van interne scholingsvormen.
- Een analyse van de WHW laat zien dat er geen definitie wordt gegeven van deeltijd. Alleen: deeltijdse karakter en inrichting... Wel interessant is wat er vandaag de dag op Studiekeuze123 staat nl. de traditionele benadering van deeltijd (combineren met werk en privéleven, maar de studie hoeft niet aan te sluiten bij de baan).

Het blijkt dat er uit verschillende hoeken wordt getracht invulling te geven aan deeltijdse opleidingen op basis van hetgeen men zelf ziet als een invulling ervan binnen de wet. Doelgroepen die op zoek gaan, vinden ook verschillende benaderingen van het aanbod. Er zou toch een aantal gemeenschappelijke kenmerken kunnen worden geformuleerd, vanuit de student geredeneerd (want net als bij de andere vormen gaat het om een inschrijving als student, ook bij deeltijd – dus men valt onder de wettelijke regelingen daarvoor).

Onderzoek... en maatregelen

- Een goede vraag is of vroeger de inrichting en de vormgeving bij deeltijd ook echt afgestemd waren op de doelgroep. Dat was in principe het geval – om te proberen zo goed mogelijk aan te sluiten op de mogelijkheden die studenten hadden. Zo kwam het voor dat een student die geen relevant werk in de hoofdfase had en dus geen vrijstelling voor de werkervaring (stage) kreeg maar wel na 4 jaar alles had gedaan, pas het diploma een half jaar later ontving als er werkervaring was opgedaan in een bepaalde vorm.
- Er wordt gesteld dat er na 2000 (invoering BaMa, invoering duaal) wel diverse onderzoeken zijn gedaan naar deeltijd, bijvoorbeeld of de wet- en regelgeving nog wel aansloot bij de gedachten die men bij hogescholen had – dus meer als een inventarisatie waar men zoal tegenaan liep. Maar die inventarisatie werd niet gecombineerd met scenario-studies naar de inbedding van deeltijd in het systeem en daarom veranderde er eigenlijk niet veel daarna, op basis van aanbevelingen. Een opvallende gebeurtenis was wel de publicatie van het inspectierapport naar mogelijk onjuiste verkortingen van formele studies: 'Goed verkort'. Maar het verder uitwerken ervan werd 'ingehaald' door andere zaken zoals de plannen om te gaan experimenteren met deeltijd-hbo (Cie Rinnooy Kan).
- Een ander interessant rapport stamt uit 2012, met als titel: 'Kenmerken, wensen en behoeften deeltijd hoger onderwijs', over het wo en het hbo. Daarin is aan opleidingen gevraagd hoe ze hun deeltijdse vorm inrichten – met als achterliggende gedachte dat vervolgens op basis van alle antwoorden een soort gemeenschappelijke kern aan kenmerken zou gaan opdoemen (mede gerelateerd aan hoe opleidingen zich instellen op de vraag naar onderwijs). Dit zou kunnen leiden tot een soort format voor 'deeltijd', maar het was niet duidelijk of de overheid aan de slag zou willen en kunnen gaan met het opstellen van nieuwe wet- en regelgeving of alleen maar wilde constateren waar eventuele 'rek' in de WHW zit om met deeltijds onderwijs in te spelen op de doelgroepen.
- Het lijkt bij dit alles erop dat de overheid er last van heeft dat het verschil tussen duaal en deeltijd niet helder is omschreven, gelet op wat in de WHW staat. Het is kennelijk niet mogelijk de wet te actualiseren. Het is nu zo dat een eerste stap wordt gezet, door binnen de 'niet toereikende' regelgeving ruimte te bieden.
De experimenten met de flexibilisering van deeltijd hbo bieden nu de kans om aan het onderwijs te sleutelen. Er zijn niet zoveel artikelen 'uitgezonderd of aangepast', maar het gaat vooral om het signaal in de richting van hogescholen en hun doelgroepen. Hogescholen maken er weer werk van, en a.s. studenten hebben nu het gevoel dat ze verkorting kunnen krijgen... Ook valt te constateren dat de NVAO en de Inspectie open staan voor suggesties en oplossingen, en dus ook meedenken als het gaat om het zoeken naar mogelijkheden, binnen de

regelgeving. Maar de grootste winst is dus dat diverse hogescholen deeltijd weer op het netvlies hebben staan.

Beleid... en passende wetgeving

- Wel is het zo dat er ook hogescholen zijn, die zien dat het aantal studenten op niet al te lange termijn zal gaan teruglopen en dat 'wederkerend' onderwijs, het invullen van 'levenlang leren', van groot belang zal worden voor de bedrijfsvoering. Vormen van deeltijd, duaal en andere mogelijkheden om met onderwijs, scholing en training 'adult learners' te bedienen, moeten nu in ogenschouw worden genomen, voor het formuleren van een helder beleid – nationaal maar ook regionaal en voor elke hogeschool.
- Een belangrijke vraag is of de overheid geld wil blijven steken in onderwijs voor volwassenen. En zo ja, lopen de budgetten straks alleen maar via de werkgevers? Een daaraan gekoppelde vraag is of het een doel van de overheid is om de geldstroom zo in te richten dat er voor privaat en bekostigd onderwijs inclusief scholing en training een vergelijkbaar speelveld ontstaat.
- Het aantal contacturen voor de voltijdse opleidingen is sterk verminderd, ondanks alle discussies hierover. Er is geen wettelijk voorschrift op dit punt. Het verschil tussen voltijd en deeltijd is daarmee tevens aan het vervagen. Mogelijk is het ook zo dat het leenstelsel 'medeschuldig' is aan de groei van deeltijd t.o.v. voltijd, waarbij dan wel de vraag is of deeltijd een alternatief voor voltijd is. Wellicht is duaal dit wel – of het gaan doen van een Ad...

De wetgeving op het gebied van deeltijd is in de afgelopen jaren verouderd - een mening die breed wordt gedeeld. Eigenlijk is de gehele onderwijswetgeving verouderd, zou je ook kunnen zeggen, als het gaat om het inspelen en ondersteunen van op alle dynamiek. Uiteraard kun je als overheid of andere betrokken organisaties allerlei inventarisaties uitvoeren naar knelpunten en belemmeringen en waar deze plaatsvinden, maar daarmee worden de problemen als het gaat om een flexibel systeem, niet bij de wortel aangepakt. Daar is meer voor nodig, met een sterk, breed draagvlak.

Deel 2 – artikel 7.27 – eisen werkring

Er is een afstudeeropdracht door een student hbo-rechten uitgevoerd naar de uitwerking van dit artikel, de juridische 'zeggingskracht' en de toepassing ervan.

Hier voor de goede orde de tekst ervan: *Artikel 7.27. Eisen werkring. Het instellingsbestuur kan met het oog op de inschrijving voor een deeltijdse opleiding aan een universiteit of aan een hogeschool eisen omtrent het verrichten van werkzaamheden tijdens het volgen van de opleiding stellen indien de desbetreffende werkzaamheden in de onderwijs- en examenregeling als onderwijseenheden zijn aangemerkt.*

Er is in de loop der jaren, bij onderzoeken, seminars, workshops, conferenties en in discussies voortdurend van gedachten gewisseld over wat hier nu eigenlijk staat, dus wat de overheid hiermee bedoelt en wat formeel gezien de uitwerking is. Bijna iedereen leest en interpreteert dit artikel op geheel eigen wijze, vaak passend bij de eigen cultuur, aanpak en de vormgeving die 'nu eenmaal zo is gegroeid'. Daarom dit onderzoek, niet om meteen een einde aan de discussies te maken, maar wel om duidelijk te maken dat de verwarring niet bijdraagt aan helderheid aan de kant van de hbo-opleidingen en de a.s. studenten.

Een aantal zaken uit de presentatie van de student die zelf aanwezig was:

- Hogescholen hebben geen goed beeld van wat het artikel inhoudt.
- Het artikel wordt op zeer uiteenlopende manieren ingezet, in diverse gevallen duidelijk niet in overeenstemming met de wetgeving op dit punt.
- In de praktijk wordt vaak afgeweken van wat op websites van hogescholen staat.
- Studenten worden vaak niet juist ingelicht, o.a. over de mogelijkheden om in beroep te gaan.
- Het is niet duidelijk of opleidingen dit artikel bewust als toelatingseis en/of als een mogelijkheid voor selectie gebruiken.
- Conclusie is dat artikel 7.27 niet echt werkt, en dat er veel onduidelijkheid over het doel ervan bestaat.

Nog een aantal zaken uit de algemene inleiding, mede gebaseerd op dit onderzoek en de onderliggende redenen – ook kijkend naar huidige ontwikkelingen:

- Jongeren kiezen ook wel voor deeltijd (als er geen duaal is...) – en misschien is het wel een trend in wording...
- Er is steeds meer vraag naar: kortere eenheden, meer flexibiliteit... maar hoe zit het dan met de wet?
- Deeltijd voor ouderen: ook een nieuwe vorm voor duaal vinden i.p.v. iets doen met werkplekleren en de regelingen die beperkend zijn?
- Een onderliggende vraag bij dit artikel is of het echt zo is dat er pas eisen kunnen en mogen worden gesteld als absoluut duidelijk is dat de betreffende onderwijseenheden alleen in een werkkring worden gedaan – dus dat de bijbehorende leeruitkomsten (competenties) echt niet op de hogeschool of een daaraan gekoppelde situatie kunnen worden behaald. Opleidingen als Verpleegkunde, Lerarenopleiding... dat is 100% helder, maar voor een opleiding als Bedrijfseconomie wordt het wel uitermate lastig om die onmisbare werkkring te motiveren, los van een stage.
- Er mogen dus geen (vooropleidings- dan wel aanvullende) eisen worden gesteld aan eerder opgedane werkervaring, de omvang van de werkkring, de vorm van de aanstelling, het contract... en ook niet aan de begeleiding en de beoordeling op de werkplek. De opleiding moet de competenties toetsen onder verantwoordelijkheid van de examencommissie.
- Als een opleiding een beroep doet op dit artikel, ook voor de latere studie jaren, zal alles voor het gehele cohort (4 jaar) in de OER moeten staan en omschreven – om in de richting van de student helder te zijn, maar ook het alvast mogelijk te maken voor de student om in een vroeg stadium over het hebben van een werkkring al afspraken te maken of zaken vast te leggen voor later.
- Het hebben van die werkkring is dus, zoals iedereen wel denkt, de verantwoordelijkheid van de student. Hoe zit dat bij duaal – is di voor rekening van de opleiding, gezien de formele status als student met rechten?
- Vraag is of de werkgeversorganisaties willen gaan meewerken aan het updaten van de regelgeving voor deeltijd, gelet op de consequenties voor de bedrijven.

Wat brengt dit met zich mee

Er volgt een discussie aan de hand van de presentatie en de ervaringen die de aanwezigen hebben opgedaan als het gaat om deze constatering – die toch wel ‘hard’ aantonen dat men ermee worstelt. Wel wil men alles in de juiste context bezien, als het gaat om een verdere flexibilisering van het onderwijs in het algemeen en de scholing voor ‘levenlang lerenden’ in het bijzonder. Het ‘repareren’ van artikel 7.27 moet dus worden gezien als een onderdeel van een totaal-pakket, samen met meer dualisering en onderwijs dat aansluit bij banen.

- Het zou voor de hand liggen dat in het geval belangstellenden worden afgewezen op basis van bijv. een eis van ‘u moet minimaal 4 jaar werkervaring hebben’, deze aankloppen bij het College van Beroep of de Geschillencommissie. In het onderzoek was het niet mogelijk concrete gevallen op dit punt te achterhalen, dus er is geen jurisprudentie over deze vormen van afwijzing van deeltijdstudenten. De studenten kennen kennelijk hun rechten niet, en ze worden er ook niet standaard op gewezen, zoals wel gebeurt bij zoiets als een BSA en andere zaken als ze al formeel student zijn of reeds als a.s. student staan ingeschreven.
- Mogelijk missen we hierdoor toch flink wat deeltijdse studenten, als ze best in staat zouden zijn om de opleiding te volgen en af te maken. Is dan een dergelijke selectie niet erg willekeurig? Iets voor een onderzoek?
- We weten dat voltijdstudenten stage moeten lopen. Ergo, deeltijdstudenten die niet in het werkveld werkzaam zijn, lopen aldus een achterstand op als ze niet tijdens de studie werkzaam zijn in een relevante werkomgeving. Dat werk is dus een vervanging van de stage, maar het is wel de vraag of dat een betaalde baan moet zijn, voor de gehele studie. Opleidingen zouden dan ook goed moeten kijken hoe de student in staat kan worden gesteld aan deze eis te voldoen.

- In de private sector wordt bij de deeltijdse opleidingen vooraf getoetst of de student het werk kan doen, zoals vereist. Het is namelijk zo dat de opleiding dit wil en ook moet borgen – en dus weet of de werkplek aan de maat is – zeker als deze component over meerdere fases is verdeeld en de student dus steeds een geschikte plek moet weten te vinden, om de competenties op een hoger niveau te verwerven. Bij deeltijd moet de opleiding de stage c.q. de werkzaamheden tijdens de opleiding goed weten te borgen, en dan is een vorm van anticiperen nodig. Ook daarvoor kan het artikel worden gebruikt, maar dan is het nog steeds geen reden om iemand niet toe te laten.
- Er wordt gewezen op het probleem dat zich voordoet als een student voor een tweedegraads lesbevoegdheid niet altijd tijdig kan afstuderen vanwege de eis die de school stelt dat hij of zij binnen twee jaar na binnenkomst de bevoegdheid dient te behalen. Dat is een vervelende zaak voor alle betrokkenen.
- Als het gaat om werkkring, werkervaring en werkplekleren, is het van uitermate wezenlijk belang om de voorlichting correct te laten zijn en deze te laten passen binnen het wettelijk kader. Dat is een duidelijk standpunt. Maar dan zouden we moeten bezien wat anders moet en kan, gelet op de vraag naar onderwijs van deze doelgroepen - en dan de wet aanpassen. Het experimenteren is op zichzelf dus van belang, en de experimenten duren nog een flink aantal jaren – maar ja, wat doen we in de tussentijd en is tegen het eind van de experimenteerperiode wellicht weer behoefte aan andere vormen en leerroutes...?

Deeltijd, voltijd en keuzes

- Deeltijdstudenten hebben toch vaak een bewustere keuze gemaakt dan voltijdstudenten. Het is zo dat bij bepaalde hogescholen in het eerste jaar aan de voltijders een module 'inhoud en oriëntatie van het beroep' wordt aangeboden. Dit geeft de mogelijkheid aan studenten om voor 1 februari een andere keuze te maken. Voor deeltijders is dit dus niet nodig, en zo zie je dus dat een programma kan worden afgestemd op de doelgroep – al kan het best zo zijn dat een vergelijkbare module handig is voor degenen die een deeltijdse opleiding gebruiken voor een echte switch in de loopbaan...
- Vanuit de private hbo-hoek wordt aangegeven dat studenten toch het beste vanaf het eerste jaar stage kunnen lopen – dus een werkomgeving te hebben - om motivatieproblemen te voorkomen. Ook kan het dus belang zijn voor de 'carrière-switchers' om een goed beeld te hebben van het beroep dat zij in hun nieuwe leven gaan doen, dus in een andere baan.
- Kijkend naar deeltijd – mede in het licht van de stijging in aanmeldingen op dit moment – is het uiteraard ook zo dat er sprake is van een zekere conjunctuurgevoeligheid. Werkgevers zijn vaak ook bereid om studies te ondersteunen die niet goed aansluiten bij de bedrijfsbehoeften omdat een bedrijf gebaat is bij gemotiveerde medewerkers. En wanneer de medewerker afscheid neemt, zal hij altijd positief over het bedrijf spreken.

Direct na mbo naar deeltijd?

- Vanuit een aantal hogescholen wordt aangegeven dat deeltijders die rechtstreeks vanuit het mbo instromen, niet echt succesvol zijn. Hoewel hierbij wel moet worden aangetekend dat de aantallen nog zo klein zijn dat hieraan nog geen conclusies zijn te verbinden. Maar het idee is toch dat deeltijders een andere doelgroep vormen en graag 'onder elkaar zijn'.
- Wel kan er bewust worden gekeken naar modules waaraan zowel voltijdse als deeltijdse studenten kunnen meedoen, maar dat is dan omdat zo'n module zich daarvoor leent – en het werkt door de bank genomen goed. Een van de redenen is dat de combinatie van jongeren en ouderen in een groep een eigen, vaak positieve, dynamiek heeft.

Maar dat is dus geen duidelijke reden om jongeren die liever een baan hebben, toe te laten tot het traditionele deeltijdse systeem. Het is zo dat een vorm van duaal een uitkomst bieden – en zoals duaal ook is ontstaan in de vorige eeuw voor jongeren die niet meer de gehele tijd in een schoolbank willen zitten, kan het duale hbo van nu best worden aangevuld met andere vormen, zoals de 'apprenticeships' die in andere landen een oplossing vormen voor de vraag naar meer werkplekgerelateerd onderwijs en dito scholing.

- Er wordt aangegeven dat we steeds meer moeten gaan denken in ‘levenlang leren’, en dan hebben we het over alle leeftijden – en daarbij moet het aanbod aan scholing en onderwijs worden afgestemd. De persoon is bepalend, als individu, en dan kan worden gezien op basis van de omstandigheden wat het beste aanbod is.

Deel 3 – meer kijken naar de huidige omstandigheden en regelingen

Na het terugblikken naar wat deeltijd was en hoe zich allerlei aspecten ervan zich hebben ontwikkeld, en het constateren dat er nog wel valt uit te leggen over artikel 7.27, is het nodig om te bezien hoe deeltijd er nu voorstaat – ook weer kijkend naar de kaders van de wet- en regelgeving.

Eerst een aantal punten uit de presentatie van Leido-kant:

- Het volgen van scholing, voor jongeren maar zeker voor ouderen, moet ook in een horizontale wijze kunnen, dus een zij-stap op hetzelfde niveau. In Nederland denken we in formele zin altijd verticaal: de volgende stap moet zijn naar een diploma op een hoger niveau.
- Bijscholen op latere leeftijd, als het gaat om de scholing die dicht tegen de werkzaamheden die in een functie nodig zijn, is altijd privaat. Het belang van de werkgever kan wel parallel lopen met die van de werknemer.
- Moeten we het NLQF niet meer gaan gebruiken? Kan het gebruik van de niveau-aanduiding een bijdrage leveren aan meer flexibele vormen, voor deeltijd en scholing op het werk?
- Werkplekleren... een vorm die in opkomst is. Maar wat is het d.w.z. verstaat iedereen er wel hetzelfde onder?
- De experimenten genereren veel aandacht, dat is van belang. Maar de speelruimte binnen de WHW en aanvullende regelingen is nog steeds beperkt. Hoe gaan de opbrengsten worden gebruikt voor echte, structurele aanpassingen?
- Er zijn recent veel rapporten verschenen over LLL. Maar ja, wie pikt dit alles op? Het ligt voor de hand dat er van de kant van de overheid actie wordt ondernomen. Het kan echter ook zo zijn dat deze rapporten worden gegeven aan een denktank. De overheid fungeert dan als faciliterende instantie – om ervoor te zorgen dat er iets gebeurt en blijft gebeuren. Concreet ook: betaal de structuur, maar laat niet alles van bovenaf opleggen...
- Een interessante ontwikkeling is het gaan hanteren van de ‘apprentice’. In Engeland heft men een belasting bij bedrijven om deze te bekostigen, qua systeem, om het MKB te helpen. Dit lijkt de ontbrekende vorm voor ons land, een werkende die studeert en dan een diploma behaalt op niveau 5, 6 of 7 (gelijkwaardig met de formele diploma’s).
- Interessante zaken rond wet- en regelgeving zijn: Ad mag geen bedrijfsopleiding zijn, het NLQF is nog steeds een privaat systeem en niet formeel opgenomen in de overheidsystemen, bekostigd mixen met privaat: mag niet (maar het gebeurt wel...), vanaf 2018 komen ook de gegevens van de afgestudeerden bij private hogescholen beschikbaar (belangrijk voor de macrodoelmatigheid), er worden maatregelen genomen om het gebruik van wettelijke begrippen door anderen dan hogescholen tegen te gaan, enz.
- Duaal en deeltijd gaan elkaar steeds meer overlappen – maar hoe kunnen we discussies hierover gaan aanzwengelen? Moeten we daarbij het private aanbod meenemen en wat is de rol van het werkveld in het zoeken naar oplossingen?

Werkplek, regelgeving en ontwikkelingen

Vervolgens kwam weer de discussie op gang, maar net bij de andere delen van deze bijeenkomst ging het over allerlei onderwerpen, vooral op tafel gelegd vanuit de eigen ervaringen en de zaken waar men tegenaan loopt en die men graag ziet aangepast in de wet- en regelgeving – om meer kansen te hebben de doelgroepen te bedienen.

- Er zijn diverse vormen van werkplekleren, een begrip dat steeds meer in zwang komt, al is er geen formele definitie te vinden in de overheidsstukken en andere onderzoeken. Men heeft wel een omlijnd idee, dus dat er op een bepaalde plek competenties kunnen worden verworven, maar vervolgens is het de vraag hoe deze worden getoetst en meegenomen in de studie.
- Het is een containerbegrip. Aan de ene kant kan het gaan om werkenden waarbij de studie op basis van een aanvulling op de arbeidsovereenkomst is vastgelegd (en de baas dus ook betaalt, bepaalt en kan besluiten of de studie moet worden gestopt), aan de andere kant zijn het studenten, met die status, die op basis van een overeenkomst met een werkgever op een

werkplek (en dan gaandeweg de studie op een hoger niveau) competenties kunnen verwerven. Bij duaal hbo zijn de verplichtingen ten opzichte van de student en de hogeschool contractueel vastgelegd, maar de vraag is of er voor de rechter een 'leveringsplicht' kan worden afgedwongen in het geval de werkgever dit scholingscontract (hoeft niet de baan te zijn) eenzijdig opzegt. En dan heb je allerlei tussenvormen..

- Studenten komen in een bepaalde werkomgeving terecht, maar hoe zit het dan met de werktijden (wat telt mee, hoe omvangrijk moet een baan zijn), de arbeidsovereenkomst (hoe is alles vastgelegd), de vergoeding (moet dat en kan het), de verplichting om bepaalde zaken te doen... Misschien is het toch handig om dit alles eens op een rijtje te zetten, zeker als studies steeds meer gaan leunen op hetgeen in het werk wordt gedaan – en niet helder is wat binnen de wet- en regelgeving wel of niet mag – en wat de juridische status van het bedrijf is.

Vestigingsplaats en doelmatigheid

- Er vindt een discussie over de vestigingsplaats plaats, als het gaat om stages en afstudeeropdrachten. Formeel tellen die in de regeling voor de doelmatigheid mee als 'buiten de lesplaats, gemeente dan wel vestigingsplaats'.

Vanuit een hogeschool wordt aangegeven dat de NVAO akkoord gaat met het niet-meetellen hierbij als de stage binnen de gemeentegrens plaatsvindt – en dat daarom de RAc alle duale opleidingen kan verzorgen zonder last van de regeling rond doelmatigheid te hebben. Dit lijkt dus in tegenspraak te zijn met de formele regeling – tenzij het gaat om individuele afspraken op basis van individuele inschrijvingen.

Helder is wel dat hier ook weer een punt aan de orde komt dat verduidelijking behoeft – als het gaat om individuele situaties...

- Er wordt ook geconstateerd dat veel deeltijdse opleidingen sterk leunen op de werkplek, niet alleen omdat de opleiding daarom vraagt (leren in de praktijk, gezien het beroep, is van wezenlijk belang) maar ook omdat dit leidt tot een studeerbaar programma, dus het te doen is in vier jaar. Maar er zijn ook kennelijk situaties waarbij het 'wel handig is' om een baan te eisen en dan op basis van een vinklijst veel door de werkgever te laten beoordelen, soms met alleen de student als 'tussenpersoon'.

De vraag is of dit wel past binnen de kaders van de accreditatie. Bovendien betekent het dat als binnen een deeltijdse opleiding bijvoorbeeld meer dan 50% van de studiepunten worden toegerekend aan de werkplek (en die situatie komt voor), er problemen zijn met de macrodoelmatigheid. Ook wordt de vraag gesteld of de opleiding dan niet teveel lijkt op wat een bedrijfsopleiding wordt geacht te zijn.

Het zijn allemaal vragen die in een verdere discussie moeten worden bekeken.

- De pilots met flexibilisering van deeltijd en met vraagfinanciering zijn duidelijk van elkaar te onderscheiden, ook als het gaat om de tekenen van succes. Flexibilisering heeft duidelijk van alles in beweging gezet, en is in die zin een succes. Vraagfinanciering eist echter een flinke bijdrage van de werkgever en dat is in bepaalde sectoren wel een probleem.

De pilots zijn dus nog maar sinds 1 september gestart en dan is nog niet echt te meten wat de effecten zullen zijn, maar ze lopen tot en met 2022. De pilots in verschillende richtingen zijn hoopvol.

De flexibilisering maakt loopbaanonafhankelijke studie mogelijk en zo kan de studie worden verdeeld in modules die – met inachtneming van de eisen die bij de accreditatie, het niveau en de verdere wetgeving worden gesteld - in willekeurige volgorde kunnen worden gevolgd. En er is meer aandacht voor EVC.

- Bij een van de hogescholen was de instroom in september jl. voor de deeltijd rond de 240 studenten, een groot succes, en in februari nog eens 100. Vooral die laatste instroom was verrassend, gezien de sterke groei al in 2016.
- Voor de goede orde, de hogeschool mag niet werven per module voor het bekostigd onderwijs, maar voor het private onderwijs is dat wel mogelijk. Denkbaar zijn combi's tussen bekostigd en privaat – in die zin dat iemand in het private circuit allerlei modules kan volgen en daarmee vrijstellingen verdient voor de bekostigde opleiding.

Er leven nog veel onduidelijkheden als het gaat om de regelingen die gekoppeld zijn aan de macrodoelmatigheid, voor deeltijd en duaal.

Deel 4 – kijkend naar de deeltijdse toekomst

Het laatste deel gaf de mogelijkheid om naar de toekomst van de deeltijdse hbo-opleidingen te kijken aan de hand van een aantal ontwikkelingen, en daarbij te zien waar de zwaartepunten in een mogelijke discussie over aan te passen wet- en regelgeving komen te liggen.

Hier uit de presentatie een paar punten.

- De verwachting is dat de RAC's met de Ad een grote vlucht zullen gaan nemen. Maar ze leveren veel mensen af die aan het werk gaan – en dan op een gegeven best wel een tweede Ad of juist een Bachelor willen gaan behalen. Dat doen ze naast het werk, in deeltijd... of duaal... of in het private circuit met maatwerk... Hoe gaan de hogescholen hierop inspelen? Gaat de overheid hiernaar kijken – als blijkt dat ze het allemaal privaat gaan doen en de overheid dus geld overhoudt (2 jaar betaald voor een complete Bachelor)?
- Of gaan de RAC's ook aanvullende bachelorprogramma's in deeltijd ontwikkelen (denk aan Canada, Engeland en andere landen...)?
- Ontstaan op deze wijze nieuwe opleidingen?
- Hoe is dit proces te monitoren, mede als het gaat om wet- en regelgeving?

Een aantal zaken die voortkwamen uit de discussie:

- Er is, als je denkt aan deeltijd, levenlang leren en flexibilisering – dus aan onderwijs voor volwassenen – wel nog het een en ander te verhapstukken. Er is eigenlijk een nieuwe wet nodig om dit alles mogelijk te maken.
- Er moeten dan wel goede plannen worden aangedragen, om te vertalen naar kaders. Vraag is wie daarbij het voortouw moet nemen, en kan nemen. De enige mogelijkheid om de regie te voeren lijkt toch te liggen bij de overheid. Uiteraard hebben ook bedrijven een belang, net als scholen, studenten en alle anderen die op een of andere wijze hierbij betrokken zijn. Het is van belang dat er een partij opstaat die deze belangen overstijgt.
- Natuurlijk moeten we ons goed realiseren dat we met z'n allen wel moeten weten waarover we praten, en wat gedeelde belangen zijn. Zo is LLL een containerbegrip, zodanig dat er verschillende vormen van LLL zijn, en dat er bij elke vorm sprake is dan wel kan zijn van een andere beleidsbepaler. Denk maar terug aan de voormalige Directie Leren en Werken, ingesteld door drie ministeries. Maar het zou de moeite waard zijn om weer eens te bezien of samenwerking tussen ministeries haalbaar is, onder een minister of staatssecretaris die concreet LLL in de portefeuille heeft. Zou dat een mogelijkheid zijn als een resultaat van de kabinetsformatie?
- Een goede gedachte is natuurlijk om af te wachten wat de huidige pilots gaan opleveren – de eerste bewegingen zien er niet slecht uit. Ook kan het een positieve bijvangst zijn dat de voltijdse opleidingen de resultaten van de pilots gretig overnemen. Maar wachten tot 2022 of die tijd zou ook weer tot starheid kunnen leiden, als zich in de tussentijd weer andere dynamische zaken gaan voordoen – en daarop moet je ook kunnen inspelen.
- Er zijn gelukkig dan ook neven-bewegingen te constateren, zoals nu door de NVAO wordt bezien of een hogeschool zelf meer kan doen als het gaat om de kwaliteit van de examinering – en daaraan te koppelen zaken. Wel kan de positie van de Vereniging Hogescholen een lastige zijn, aangezien deze vooral op strategisch niveau wordt geacht te acteren.

Zoals al eerder werd geconstateerd, is het van belang dat er een overleg komt dat als een soort spin in het dynamische web kijkt naar alle ontwikkelingen rond LLL, rekening houdende met alle partijen en hun mogelijke belangen. Het gaat dan niet alleen om formeel onderwijs (bekostigd dan wel privaat), maar juist om de niet-formele kwalificaties die een plek in het gehele systeem moeten krijgen.